

<https://doi.org/10.35219/sociology.2020.05>

Daniela RUSU-MOCĂNAȘU¹

DIMENSIUNEA EȘANTIONULUI ÎN CERCETAREA CALITATIVĂ

Sample Size in Qualitative Research

Abstract: Determining an appropriate sample size is a marker of the quality of qualitative research. However, there is currently no consensus on how to achieve the size of such a sample. There are no clear methods and rules to guide researchers in achieving an appropriate sample size. In most qualitative investigations, determining the sample size is a matter of judgment, with the researcher following different landmarks to assess whether or not his or her own study sample is appropriate. This article aims to identify the main parameters that influence the researcher's decision to determine the appropriate sample size in qualitative research.

Keywords: sample size; adequate sample; qualitative research; saturation

În cadrul cercetărilor științifice dezvoltate, în ultimele decenii, în științele sociale, științele educației, sănătate, studii de management, studiile organizațiilor, managementul și evaluarea programelor de asistență socială, putem observa că abordarea calitativă a devenit modul predominant de desfășurare a proiectelor de cercetare. Cercetătorii au acordat o mai mare importanță cercetării calitative, dovadă fiind numărul mai mare de studii calitative publicate în cele mai bune reviste. Spre exemplu, în cele mai bine cotate reviste americane de Management, în ultimele decenii ale secolului al XX-lea au fost publicate mai multe studii calitative decât în ultimii 40 de ani (Van Rijnsoever, 2017). Membrii comitetelor editoriale ale publicațiilor, evaluatorii de programe de dezvoltare comunitară, evaluatorii de programe de asistență socială înțeleg specificul cercetării calitative și acordă o atenție explicită acestui tip de investigație.

¹ Senior Lecturer, PhD, "Dunărea de Jos" University of Galați, Romania, daniela.rusu@ugal.ro

Cercetătorii apelează predilect la cercetarea calitativă atunci când doresc să ofere de informații detaliate și în profunzime cu privire la diverse fenomene, să identifice motivații, să explice acțiuni și comportamente umane. Natura lumii este considerată a fi una construită, complexă, unitară și chiar schimbătoare. Prin natura sa, abordarea calitativă produce informații descriptive, textuale sau narative care sunt prelucrate cu metode diferite celor din cercetarea cantitativă (Fossey et al., 2002). Metodele utilizate în investigația calitativă sunt adaptate în vederea culegerii acestui tip de informații, sprijinindu-se pe paradigme interpretative, descriind lumea ca o realitate care este o construcție socială, complexă, holistă (Thomas, 2003). De asemenea, pentru a construi o nouă teorie, cercetătorii consideră investigația calitativă ca având o importanță majoră. Cercetarea calitativă implică o abordare inductivă (Adler & Adler, 2012), un demers exploratoriu, care conduce la descoperiri empirice și conceptuale emergente, oferind posibilitatea unei înțelegeri subiective a subiectului studiat, „a modului în care oamenii percep, reflectă, iau roluri, interpretează” într-o anumită manieră (Beker et al., 2012, pp. 7-8).

Eșantioanele selectate în cercetarea calitativă includ cazuri (oameni, grupuri, locuri, organizații, acțiuni evenimente, procese etc.) care furnizează informații bogate, detaliate, pentru a oferi o înțelegere a fenomenului studiat (Branen, 2012; Hennink et al., 2019; Marshall & Rossman, 2016; Patton, 2002; Merriam, 2009; van Rijnsoever, 2017; Ritchie et al., 2014) și a răspunde eficient întrebărilor cercetării (Malterud, 2001). Mărimea eşantioanelor utilizate în aceste studii variază considerabil, de la un cercetător la altul. Dacă pentru cercetătorul neexperimentat întrebarea „Cât de multe?” interviuri să conducă, locuri să viziteze, documente să citească, etc., reprezintă o adevărată dilemă (Merriam, 2009), în cazul cercetătorilor experimentați observăm tendința de a utiliza eşantioane reduse ca mărime, marea majoritate a studiilor calitative fiind desfășurate pe un eşantion mic (Sandelowski, 1995), cercetările cu eşantioane de 10 respondenți fiind destul de obișnuite (Lichtman, 2010). Sandelowski remarcă încetățenirea unui principiu de natură estetică în a privi mărimea unui eşantion: „...micul este frumos” (1995, p. 179).

Însă, ne putem încrede în rezultatele cercetărilor calitative desfășurate pe eşantioane atât de mici? Sunt aceste studii riguroase, solide, calitative? Dată fiind natura emergentă a acestui tip de cercetare, contează dimensiunea eşantionului pentru credibilitatea rezultatelor investigației calitative? Pentru a evalua rigoarea cercetării calitative se urmărește descrierea detaliată a întregului demers de investigare parcurs de către cercetător, inclusiv a strategiilor de eşantionare. Criteriile utilizate în evaluarea studiilor calitative

corespund criteriilor tradiționale, utilizate în evaluarea cercetărilor cantitative (validitate, obiectivitate, generalizare), dar sunt unele alternative (Malterud, 2001). Standardele alternative ale evaluării rigurozității, calității, încrederii în rezultatele studiului calitativ, conform autorilor menționați mai devreme, sunt credibilitatea, „confirmabilitatea” și transferabilitatea. Credibilitatea sau încrederea în rezultatele cercetării corespunde validității interne din studiul cantitativ. „Confirmabilitatea” este echivalentul obiectivității iar transferabilitatea este echivalentul generalizării. Malterud (2001) consideră credibilitatea un standard esențial al rigorii cercetării calitative. Trebuie să știm că rezultatele cercetării sunt de încredere (Fossey et al., 2002) iar acest standard ne oferă tocmai această posibilitate. Transferabilitatea este o componentă cheie a cercetării calitative, care ne oferă posibilitatea de a stabili dacă rezultatele studiului pot fi aplicate sau nu în alte contexte.

În ce privește mărimea eșantionului utilizat, Patton (2002) recomandă ca proiectele de cercetare calitativă să aibă eșantioane cu dimensiuni care să acopere în mod rezonabil fenomenul studiat, în funcție de scopul studiului și aspectele ce prezintă interes. Altfel spus, eșantionul trebuie să fie adecvat, să aibă o dimensiune suficientă explicării fenomenului investigat. Conform cu Vasileiou et al. (2018), caracterul adecvat al unui eșantion din studiile calitative este dat de două aspecte: caracterul adecvat al compoziției acestuia (cazuri, unități bogate în informații) și dimensiunea sa (date adecvate explicării pe deplin obiectului investigat). Prin urmare, și cifrele contează. Mărimea eșantionului devine, astfel, o considerație importantă în evaluările calității și încrederii rezultatelor multor cercetări calitative, sau în termenii lui Vasileiou et al. (2018), „un marker important al calității cercetării calitative”.

Însă cât de mare ar trebui să fie mărimea unui eșantion încât să acordăm încredere rezultatelor cercetării calitative? Analizând literatura de specialitate, constatăm că nu există un consens în rândul metodologilor și practicienilor cu privire la mărimea eșantionului – variind între 1 și 350 de unități incluse în eșantion, dimensiunea acestuia depinzând de o multitudine de factori – scopul cercetării, tipul de abordare, poziția epistemologică, experiența cercetătorului, jurnalul în care publică, finanțare, timp, percepția așteptărilor evaluatorilor studiului etc. Pentru exemplificare, redăm în tabelul de mai jos (Tabel 1) câteva dintre dimensiunile identificate pentru cercetările pe bază de interviu, în urma recenziei realizate.

Tabel 1. Recomandări privind dimensiunea eșantionului în cercetarea calitativă

Autor(i)	Dimensiune	Observație
Adler și Adler (2012)	În medie 30	Recomandă o „gamă largă cuprinsă între o duzină

		și 60, 30 fiind media”
Francis et al. (2010)	15	Definesc un „criteriu de oprire” pentru saturație (numărul de interviuri suplimentare în care nu apar teme noi), de 3 interviuri
Hennink et al. (2016)	1-24	Disting între „code saturation” (punctul în care nu mai apar probleme suplimentare) și „meaning saturation” (punctul în care nu apar informații suplimentare, respectiv ultimul interviu în care a fost identificată „dimensiunea” unui nou cod). <u>Saturația cod:</u> 1 interviu majoritatea codurilor (53%) 6 interviuri 91% coduri <u>Meaning saturation:</u> 9 interviuri pentru codurile reprezentând noțiuni concrete 24 interviuri pentru codurile reprezentând mai multe noțiuni conceptuale
Mason (2010)	1-95	Dimensiuni practicate în tezele de doctorat
Marshall et al. (2013)	15-30	Cercetare studiu de caz unic

În cazul desfășurării de interviuri ce implică discuții de grup, Creswell și Poth (2017) constată că cercetătorii selectează între 6 la 12 grupuri. Guest et al. (2006) sugerează includerea între 2-6 grupuri, în funcție de ponderea temelor ce se doresc identificate: în două-trei grupuri apar 80% din toate temele și în trei-șase grupuri apar 90% din toate temele. Hennink et al. (2016) se orientează în funcție de tipul de saturație pe care dorește să-l atingă cercetătorul, sugerând că pentru saturația de cod, definită ca punctul în care nu mai sunt identificate probleme suplimentare în date și caietul/cartea de coduri s-a stabilizat, să se includă 1 grup, iar în cazul saturației de semnificație, definită ca punctul în care înțelegem pe deplin problemele identificate și când nu se găsesc alte perspective sau nuanțe, să se includă 2 grupuri.

Regăsim o variație a dimensiunii eșantionului utilizat, de la un cercetător la altul, și în cazul tipurilor specifice de cercetare calitativă. În tabelul 2 redăm câteva dintre dimensiunile regăsite, în funcție de tipul de cercetare.

Tabel 2. Dimensiunea eșantionului pentru diferite tipuri de cercetare

Autor(i)	Dimensiune	Tip de cercetare calitativă	Observații
Creswell & Poth (2017)	1-2	Cercetare narativă	cu excepția cazului când un grup mare de participanți este utilizat pentru o poveste colectivă
Creswell &	30-50	Cercetare	din cadrul unui singur grup ce

Poth (2017)		etnografică	împărtășește o singură cultură
Bernard (2006)	30-60	Cercetare etnografică	30-60 pentru studii în profunzime „10-20 de oameni cunoscuți sunt suficiente pentru a descoperi și înțelege categoriile de bază din orice domeniu cultural bine definit sau studierea experienței trăite ”
Guest, Bunce și Johnson (2006)	12	Cercetare fenomenologică	La acest număr este considerată a fi atinsă saturația
Creswell & Poth (2017)	3 la 10	Cercetare fenomenologică	Numărul este identificat prin recenzia unor studii calitative. Autorul recomandă între 5-25 subiecți.
Creswell & Poth (2017)	4-5	Cercetare studiu de caz	Recomandă utilizare între 4-5 cazuri
Marshall, Cardon, Poddar și Fontenot (2013)	15-30	Cercetare studiu de caz	Recomandă 15-30 pentru studii de caz unic
Creswell & Poth (2017)	20-30	Cercetare Grounded Theory	Recomandă 20-30 informații
Mason (2010)	5-350	Cercetare Grounded Theory	Teorie fundamentată pe bază de interviu

Observăm că în ultimii ani există un interes considerabil pentru a determina *a priori* dimensiunea eșantionului în cercetarea calitativă (Sim et al., 2018), pentru a răspunde unor cerințe practice. Organismele de finanțare a cercetării și comitetele de etică solicită cercetătorilor să estimeze numărul necesar de unități investigate, prin determinarea unui număr suficient de cazuri, care să ofere oportunitatea explorării și explicării fenomenului studiat. Planificarea resurselor pentru studiu îl poate obliga, de asemenea, pe cercetător să determine *a priori* dimensiunea eșantionului. Dorința de a elimina judecățile subiective despre eșantionare, de a reduce percepția de „dezordine” în studiile calitative (Sim et al., 2018: 619) reprezintă o altă necesitate resimțită de către cercetători, care motivează spre a se orienta către introducerea unui grad de standardizare și de estimare *a priori* a dimensiunii eșantionului.

În plus, în cercetarea calitativă nu există orientări numerice generale (Guest et al., 2006), reguli sau metode clare care să ghideze cercetătorul cum să ajungă la un eșantion cu o dimensiune adecvată (Kindsiko & Poltimae, 2019; Lichtman, 2010; van Rijnsoever, 2017). Patton (2002: 248) sugerează orientarea

Analele Universității Dunărea de Jos din Galați, Fasc. XX, Sociologie, nr. 15, 2020, pp. 57-71.

spre o dimensiune minimă, dar care să fie bazată pe o acoperire „rezonabilă” a fenomenului studiat. Majoritatea cercetătorilor utilizează conceptul „saturație”, concept preluat din *grounded theory*, pentru a evalua dacă dimensiunea eșantionului este sau nu adecvată (Malterud et al., 2015; Sandelowski, 1995). Conform acestui principiu, un eșantion are o dimensiune adecvată dacă este suficient de mare încât să răspundă întrebărilor cercetării, să atingă scopul studiului. Punctul de saturație este atins în momentul în care orice colectare de date suplimentare nu mai conduce spre identificarea nici a unei alte noi categorii teoretice care să fie utilă înțelegerii și explicării fenomenului analizat. Însă, de-a lungul timpului, semnificația noțiunii „saturație” s-a extins. Spre exemplu, Weller et al. (2019) propun utilizarea saturației ca saliență, în urma observării unei legături directe între saliența și prevalența unui item sau teme/comportament în populația cercetată. Conform unei astfel de utilizări a instrumentului „saturație”, dimensiunea eșantionului poate fi de 10 unități, dacă scopul cercetării este de a explora cele mai prevalente idei, sau o dimensiune mai mare, dacă scopul cercetării este de a explora o gamă mai mare de idei.

În plus, nu există reguli clare și metode care să-l convingă pe cercetător că nu există nicio urmă de îndoială în privința atingerii saturației, indiferent cum este aceasta operaționalizată (saturație teoretică sau saturație tematică, saturația datelor, saturație codului, saturație de semnificație, saturația ca saliență etc.).

Aceste dificultăți creează nesiguranță, ceea ce se observă în rapoartele de cercetare prin lipsa justificărilor și a transparenței privind modul cum a fost atinsă suficiența dimensiunii eșantionului. Analizând un număr de 845 de studii calitative, Kindsiko & Poltimăe (2019) constată că marea majoritate nu justifică modul în care au evaluat „suficiența” eșantionului și că 10% dintre aceștia menționează punctul de saturație ca instrument de evaluare. Autorii cred că această menționare s-ar datora percepției așteptărilor recenzorilor.

Prin urmare, dimensiunea minimă, suficientă a unui eșantion necesar atingerii scopului cercetării este dificil de determinat. Alegerea dimensiunii adecvate a eșantionului este, în continuare, un domeniu de dezbatere conceptuală și incertitudine practică (Vasileiou et al., 2018). Determinarea mărimii unui eșantion în cercetarea calitativă este influențată de o multitudine de factori, care includ problema cercetării, întrebările la care trebuie să răspundă studiul, complexitatea studiului, cadrul teoretic, tradiția epistemologică, tipul de abordare a cercetării, metodele utilizate, structurarea populației cercetării și accesul la aceasta, resursele și timpul avut la dispoziție

pentru finalizarea investigației etc. (Adler & Adler, 2012; Francis et al., 2010; Baker & Edwards, 2012; Kindsiko & Poltimäe, 2019; Malterud et al., 2015; Sandelowski, 1995; Sim et al., 2018; Vasileiou et al., 2018). Metodologiile le reunesc în două mari categorii, și anume parametri ce țin de considerente epistemologice-metodologice și parametri ce țin de considerente practice ale cercetării. Prima categorie redă factorii determinanți interiori proiectelor de cercetare, careia cercetătorii ar trebui să îi acorde cea mai mare importanță, ori de câte ori evaluează suficiența (adecvarea) dimensiunii eșantionului (Flick, 2012).

Dintre cei mai menționați factorii externi cu impact asupra dimensiunii eșantionului, ne oprim să detaliem influența următorilor trei parametri: a) eterogenitatea populației (compoziția universului cercetării); b) timpul necesar efectuării studiului calitativ; și c) resursele financiare.

1. Eterogenitatea populației (compoziția universului cercetării)

Eterogenitatea populației din care este extras eșantionul influențează decizia cercetătorului în stabilirea dimensiunii acestuia. În cadrul studiilor calitative desfășurate pe populații omogene observăm utilizarea unor eșantioane mici (sub 20 de unități incluse în eșantion), în timp ce cercetările efectuate pe populații eterogene, în care se identifică straturi după diferite caracteristici, identificăm o creștere a dimensiunii eșantionului. Metodologiile și experții în domeniu par să susțină aceste decizii, însă numărul considerat a reda mărimea adecvată a eșantionului diferă de la un autor la altul. Spre exemplu, pentru o populație omogenă Sandelowski (1995) consideră a fi suficient un eșantion cu maxim 10 cazuri, Cohen sugerează 5-6 cazuri, iar Patton ne recomandă să utilizăm, ca regulă generală, „...eșantioane minime, bazate pe acoperirea rezonabilă a fenomenului ” (2002, p. 248). Dacă se efectuează cercetare bazată pe focus grup, Hennink et al. (2019) recomandă să se folosească numărul de straturi și numărul de grupuri pe strat drept criterii de clasificare, utilizând un focus grup pe strat pentru a identifica problemele („code saturation” - punctul în care nu mai sunt identificate probleme noi și caietul de coduri s-a stabilizat), două focus grup pe strat pentru a oferi o înțelegere mai cuprinzătoare a acestora („meaning saturation” - punctul în care sunt înțelese pe deplin problemele identificate și nu sunt găsite alte perspective sau nuanțe) și 5 focus grup pe strat pentru codurile care sunt nuanțate de caracteristicile demografice ale fiecărui strat.

Compoziția populației cercetării ar trebui să conteze atunci când se cercetătorul fixează mărimea unui eșantion ca fiind adecvată atingerii scopului

cercetării calitative? Cercetătorii și experții în domeniu consideră că aceasta ar trebui să fie un criteriu de eșantionare de care să se țină cont. Dacă se identifică mai multe straturi în funcție de anumite caracteristici, atunci membrii ai subpopulațiilor din straturile identificate este posibil să aibă variate percepții, experiențe, roluri, stări etc., Mai multe straturi conduc la o diversitate de puncte de vedere, iar dacă scopul cercetării este tocmai de a le surprinde, atunci eșantionul va trebui să includă unități din aceste straturi, și ca atare, dimensiunea eșantionului va crește (Adler & Adler, 2012). Strategia de eșantionare aleasă trebuie să fie una relevantă, încât să conducă la un eșantion care să aibă o mărime adecvată, ce poate să include cazurile relevante investigației calitative și să ofere oportunitatea de a obține răspunsuri la întrebările cercetării (Malterud, 2001), oferind o înțelegere cuprinzătoare a problematicii investigate (Hennink et al., 2019) Dimensiunile inadecvate ale eșantionului pot submina credibilitatea constatrilor investigației calitative (Sandelowski, 1995, p. 179), insuficienta mărime a eșantioanelor amenințând validitatea și transferabilitatea constatrilor studiului calitativ (Vasileoiu et al., 2018). Ne este clar că problematica caracterului adecvat al eșantionului reiese a fi o considerație importantă în evaluarea calității și încrederii în rezultatele cercetării calitative, iar compoziția populației este un reper important în stabilirea dimensiunii adecvate a eșantionului.

Dar distribuția persoanelor în universul cercetării contează atunci când se stabilește dimensiunea adecvată a eșantionului? Altfel spus, proporția pe care o regăsim pe fiecare strat în populația cercetării, conform caracteristicilor delimitate, trebuie să fie reflectată de proporția pe care o regăsim pe același strat în eșantionul cercetării? Unii autori consideră că aceasta ar trebui să se reflecte. Spre exemplu, Cohen ne recomandă ca determinarea numărului adecvat ce va fi selectat din fiecare strat să se facă „... pe o anumită bază, care să respecte acea eterogenitate” (2007, p. 106), Adler & Adler (2012) sugerează că se creează necesitatea de a include un număr adecvat de participanți din fiecare strat în cazurile în care se identifică o ierarhie de stratificare, iar Francis et al. (2010) ne recomandă ca eșantionarea să fie efectuată în funcție de factorii de „stratificare” care sunt relevanți pentru studiu. Alți cercetători consideră lipsită de importanță distribuției persoanelor în grup, neputând fi utilizată drept criteriu de eșantionare. Adecvarea mărimii eșantionului este o noțiune relativă. Ceea ce contează este selectarea cazurilor esențiale pentru analiză (Brannen, 2012), acele „surse bune de informații” (Sandelowski, 1995, p. 180) care oferă posibilitatea atingerii scopului cercetării. Conform acestor autori, se vor distinge straturi în universul cercetării doar după acele caracteristici care

sunt relevante studiului - acele „variabile analitice”, conform cu Sandelowski (1995, p. 180), cercetătorul intuind că poate obține un anumit tip de informații, în virtutea acestor caracteristici. În ce privește mărimea unităților selectate, aceasta va trebui să fie una adecvată, încât numărul unităților selectate (persoane, locuri, evenimente etc.) cu o anumită caracteristică (sex, vârstă etc.) să permită obținerea de suficiente informații pentru a se atinge scopul cercetării. Sandelowski atrage atenția asupra cazurilor când trebuie să se realizeze eșantionarea pe caracteristici, sugerând că acest tip de eșantionare ar trebui să se facă în studiile calitative numai când caracteristicile identificate sunt considerate importante din punct de vedere analitic și/sau când oferă înțelegere sau validare a constatărilor (1995, p. 181).

Indiferent dacă se consideră relevantă sau nu distribuția unităților în universul cercetării, dimensiunea eșantionului este influențată de compoziția populației cercetării. Se utilizează eșantioane mici în cazurile când populația cercetării este una omogenă și eșantioane cu dimensiuni mai mari cazurile în care există populații eterogene. Spre exemplu, în urma investigării a 855 de studii calitative despre organizații, pe bază de interviu, publicate în jurnale de specialitate din Statele Unite și Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei, pe parcursul a 11 ani (2007-2017), Kindsiko & Poltimăe (2019) au constatat că numărul mediu de interviuri a fost de aproximativ 18 pentru eșantioane omogene, de 35 pentru eșantioane semi-eterogene și de 59 pentru eșantioane eterogene. În studiile cu mai puțin de 20 de interviuri (eșantioane mici) au prevalat eșantioane omogene (20% din studii), iar în studiile cu mai mult de 30 de interviuri au prevalat eșantioane eterogene (80% dintre studii).

2. Timpul necesar efectuării studiului calitativ

Timpul este unul dintre factorii externi care poate influența decizia cercetătorului cu privire la stabilirea dimensiunii eșantionului din cercetare calitativă. Pentru a putea parcurge întregul proces al acestui tip de investigație - colectarea datelor, interpretare, elaborare raport cercetare, la fel ca în cazul cercetării cantitative, cercetătorul necesită un interval de timp adecvat, respectiv optim pentru a ajunge să exploreze, analizeze și interpreteze date suficiente care să îi permită să explice fenomenul analizat. Intervalul de timp va fluctua în funcție de mai multe caracteristici, cum ar fi: tipul de abordare, scopul cercetării, accesul la populație, intervalul de timp pe care îl are la dispoziție cercetătorul conform reperelor indicate de predare a raportului de cercetare etc. Constrângerile de timp limitează dimensiunea eșantionului, în

timp ce un proiect de cercetare care se întinde pe o perioadă mai lungă de timp, extinde ușor dimensiunea eșantionului (Adler & Adler, 2012).

Unii metodologi fac recomandări numerice pentru dimensiunea eșantionului spre a le oferi cercetătorilor repere în a-și calcula șansele de a parcurge întregul proces de investigare în timpul pe care îl au la dispoziție. Spre exemplu, în contextul pregătirii academice, Adler & Adler (2012) sugerează studenților să se orienteze și după intervalul de timp ori de câte ori stabilesc dimensiunea unui eșantion în cadrul unui proiect de cercetare calitativă din domeniul științelor sociale. În cazul unei cercetări pe bază de interviu, un eșantion mediu de 30 de persoane este considerat de către cei doi metodologi ca având o dimensiune „bună”, care să le permită studenților să colecteze suficiente informații în vederea obținerii înțelegerii subiective a fenomenului investigat, analiza datelor și redactarea lucrării.

De multe ori cercetătorii se confruntă cu constrângeri de timp, ceea ce îi obligă să renunțe la a mai introduce noi unități în eșantion, reducând, astfel, dimensiunile acestuia (Baker & Edwards, 2012; Flick, 2012; Sim, 2018). Sim (2018) și Flick (2012) constată tendința cercetătorilor de a acorda o mai mare atenție factorului timp atunci când iau decizii privind stabilirea mărimii eșantionului, în comparație cu factorii care ar trebui să primeze într-o cercetare calitativă - factorii determinanți interni (considerente metodologice și epistemologice). Acest tip de limitare are efecte directe asupra calității și credibilității rezultatelor cercetării, deoarece cercetătorul nu mai explorează cazuri suficiente în vederea obținerii întregii game de răspunsuri care să ofere explicarea fenomenului investigat, respectiv atingerea scopului cercetării (Vasileoiu et al., 2018).

3. Resursele financiare

Resursele financiare sunt un reper important pentru cercetător. Proiectele de cercetare calitativă sunt costisitoare, implicând resurse materiale, financiare, timp și capital uman specializat. Absența sau precaritatea resurselor financiare se dovedește a fi o constrângere cu un impact major asupra dimensiunii eșantionului, forțând cercetătorul să nu mai includă noi cazuri în eșantion chiar dacă acestea sunt importante pentru atingerea scopului cercetării, guvernând, astfel, proiectarea și desfășurarea procesului de cercetare. Metodologii și experții în domeniu arată că cercetătorul tinde să includă mai puține unități în eșantion atunci când nu are finanțare. Spre exemplu, analiza desfășurată de Kindsiko & Poltimäe (2019) asupra a 855 de cercetări calitative organizaționale publicate în reviste de top din SUA și UK,

pe o perioadă de 11 ani (2007-2017), a dezvăluit tendința cercetătorilor de a reduce mărimea eșantionului atunci când nu au finanțare externă (mai puțini de 60% din studiile analizate ating 30 și peste 30 de unități în eșantion, numărul mediu de unități fiind de 42). Limitările de natură financiară are implicații majore asupra calității cercetării și încrederii în rezultatele studiului, deoarece cercetătorul nu mai explorează suficiente cazuri încât să atingă furnizeze o explicație a fenomenului investigat, conform scopului pe care și l-a propus. Majoritatea studiilor desfășurate la scală largă depind de finanțarea externă.

Majoritatea organismelor de finanțare impun cercetătorilor să estimeze și să precizeze numărul unităților incluse în eșantion (Guest et al., 2006; Baker și Edwards, 2012; Sim et al., 2018; Kindsiko & Poltimăe, 2019). Cerințele explicite ale organismelor de finanțare și/sau percepția acestor cerințe au impact asupra dimensiunii eșantionului. Constatăm că atunci când cercetarea este finanțată dimensiunea eșantionului este mai mare. Spre exemplu, Adler & Adler (2012) identifică tendința cercetătorilor de a determina eșantioane mai mari (100 de respondenți și mai mult, numărul mediu fiind de 50) atunci când au finanțare externă, în comparație cu dimensiunile mici evidențiate în cercetări care nu beneficiază de finanțare (puține studii ating 30 de respondenți și peste, cele mai multe eșantioane au mărimi cuprinse între 6-12 unități). Aceeași tendință o observă și Kindsiko & Poltimăe (2019), dimensiunea medie a eșantionului fiind de aproximativ 50.

Precizarea unei anumite mărimi a eșantionului în protocoalele de finanțare forțează cercetătorul să exploreze atâtea unități câte a declarat, chiar dacă nu are nevoie de ele, ceea ce are profunde implicații de natură științifică – neînțelegerea demersului iterativ al cercetării calitative, cunoașterea numărului unităților din eșantion neputând fi posibilă înainte de a intra pe teren (Adler & Adler, 2012), cât și de natură etică (risipă de resurse financiare, resurse materiale, timp), cercetătorul tinzând să acorde mai multă atenție aducerii de dovezi ale „bunătății” eșantionului.

Prin urmare, pentru a obține o evaluare pozitivă din partea recenzorilor și/ sau a le fi acceptate studiile calitative, cercetătorii acordă atenție, în primul rând, unor parametri exteriori proiectului de cercetare, factori care nu țin de natura cercetării calitative, cum ar fi obiectul studiului, întrebările investigației și alte considerente epistemologice și metodologice.

Compoziția populației, timpul avut la dispoziție și resursele financiare de care poate dispune cercetătorul se dovedesc a fi unele dintre cele mai

frecvente repere urmărite de către cercetători pentru a evalua dimensiunea eșantionului ca fiind „suficientă”, adecvată atingerii scopului studiului.

Focalizarea atenției asupra unor elemente concurente, externe demersului investigativ de tip calitativ, are consecințe importante asupra calității cercetării.

În foarte mică măsură cercetătorii justifică modul în care au evaluat suficiența mărimii eșantionului, ceea ce conduce la scăderea încrederii în rezultatele studiului întreprins. De asemenea, implicațiile sunt și de natură etică, respectiv risipă a fondurilor de cercetare și al timpul participanților.

BIBLIOGRAFIE

- Adler, A., Adler, P. (2012). How many qualitative interviews is enough? In: Baker, S. E., Edwards, R., & Doidge, M. *How many qualitative interviews is enough? Expert voices and early career reflections on sampling and cases in qualitative research*. Southampton: National Centre for Research Methods, UK.; pp. 8-11. Disponibil online la: http://eprints.ncrm.ac.uk/2273/4/how_many_interviews.pdf. Consultat la: 22.04.2020.
- Baker, S. E., Edwards, R., & Doidge, M. (2012). *How many qualitative interviews is enough? Expert voices and early career reflections on sampling and cases in qualitative research*. Southampton: National Centre for Research Methods, UK. Disponibil online la: http://eprints.ncrm.ac.uk/2273/4/how_many_interviews.pdf. Consultat la: 11.07.2020.
- Bernard, H.R. (2006). *Research Methods in Sociology. Qualitative and Quantitative Approaches*. Fourth Edition. Oxford: AltaMira Press.
- Brannen, J. (2012). (2012). How many qualitative interviews is enough? In: Baker, S. E., Edwards, R., & Doidge, M. *How many qualitative interviews is enough? Expert voices and early career reflections on sampling and cases in qualitative research*. Southampton: National Centre for Research Methods, UK.; pp. 8-11. Disponibil online la: http://eprints.ncrm.ac.uk/2273/4/how_many_interviews.pdf. Consultat la: 12.04.2020.
- Cohen, Louis, MANION, Lawrence and MORRISON, Keith (2007). *Research Methods in education*. Sixth Edition. London and New York: Routledge.
- Creswell, J.W., & Poth, C.N. (2017). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. 4th ed. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Analele Universității Dunărea de Jos din Galați, Fasc. XX, Sociologie, nr. 15, 2020, pp. 57-71.

- Flick, U. (2012). How many qualitative interviews is enough? In: Baker, S. E., Edwards, R., & Doidge, M. *How many qualitative interviews is enough? Expert voices and early career reflections on sampling and cases in qualitative research*. Southampton: National Centre for Research Methods, UK.; pp. 8-11. Disponibil online la: http://eprints.ncrm.ac.uk/2273/4/how_many_interviews.pdf. Consultat la: 22.04.2020.
- Fossey, E., Harvey, C., McDermott, F., & Davidson, L. (2002). Understanding and evaluating qualitative research. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 36(6), 717-732. DOI: [10.1046/j.1440-1614.2002.01100.x](https://doi.org/10.1046/j.1440-1614.2002.01100.x). Consultat la: 12.04.2020.
- Francis, J.F., Johnston, M., Robertson, C., Glidewell, L., Entwistle, V., Eccles, M.P., & Grimshaw, J.M. (2010). What is an adequate sample size? Operationalising data saturation for theory-based interview studies. *Psychology & Health*, 25(10), 1229-1245. <http://dx.doi.org/10.1080/08870440903194015>. Consultat la: 12.04.2020.
- Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. How Many Interviews are Enough? An Experiment with Data Saturation and Variability. *Field methods*. 2006, 18(1), 59-82. Available from: <https://doi.org/10.1177/1525822X05279903>. Consultat la: 2.08.2020.
- Hennink, M., Kaiser, B.N., & Weber, M.B. (2019). What Influences Saturation? Estimating Sample Sizes in Focus Group Research. *Qual Health Res*. DOI: [10.1177/1049732318821692](https://doi.org/10.1177/1049732318821692) disponibil online la: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30628545/> Consultat la: 22.04.2020.
- Hennink, M., Kaiser, B.N., & Marconi, V.C. (2016). Code Saturation Versus Meaning Saturation: How Many Interviews Are Enough? *Qualitative Health Research*, 27(4), 591-608. Disponibil online la: <https://doi.org/10.1177/1049732316665344>. Consultat la: 22.04.2020.
- Kindsiko, E. & Poltimäe, H. (2019). The Poor and Embarrassing Cousin to the Gentrified Quantitative Academics: What Determines the Simple Size in Qualitative Interview-Based Organization Studies? *FQS. Forum: Qualitative Social Research*, 20(3), Art.1. disponibil online la: <https://doi.org/10.17169/fqs-20.3.3200>. Consultat la: 2.08.2020.
- Lichtman, L. (ed.). (2010). *Qualitative Research in Education: A User's Guide*. Edition 2. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Malterud, K., Siersma, v.D., & Guassora, A.D. (2015). Sample Size in Qualitative Interview Studies: Guided by Information Power. *Qualitative*

- Health Research*, 26, 1753-1760.
doi.org/10.1177/1049732315617444. Consultat la: 7.0.2020.
- Malterud, K. (2001). Qualitative research: standards, challenges, and guidelines. *Lancet*, 358(9280), 483-488. Disponibil la: [http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736\(01\)05627-6](http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736(01)05627-6). Consultat la: 7.0.2020.
- Marshall, B., Cardon, P., Poddar, A., & Fontenot, R. (2013). Does Sample Size Matter in Qualitative Research?: A Review of Qualitative Interviews in is Research. *Journal of Computer Information Systems*. 54, 11-22. Disponibil la: <http://dx.doi.org/10.1080/08874417.2013.11645667>. Consultat la: 3.0.2020.
- Marshall, C., & Rossman, G.B. (2016). *Designing Qualitative Research*. 6th ed. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Mason, M. (2010). Sample Size and Saturation in PHD Studies Using Qualitative Interviews. *FQS Forum: Qualitative Social Research*, 11(3). Disponibil online la: <http://.qualitative-research.net/>. Consultat la: 4.04.2020.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: a guide to design and implementation*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. Third edition. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Van Rijnsoever, F.J. (2017). (I Can't get no) Saturation: A simulation and guidelines for sample sizes in qualitative research. *PLoS One*, 12(7):e0181689. Disponibil la: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0181689>. Consultat la: 7.0.2020.
- Ritchie, J., Lewis, J., Gilliam, E., Tennant, R., & Rahim, N. (2014). Designing and selective sample. In Ritchie, J., Lewis, J., Nicholls, C. M., & Ormston, Ra (eds.). *Qualitative Research Practice: A guide for social science students and researchers*. Second edition. Thousand Oaks, CA.: Sage.
- Sandelowski, M. (1995). Sample size in qualitative research. *Research in Nursing & Health*. 1995, 18 (2), 179-183. Available from: <https://doi.org/10.1002/nur.4770180211>. Consultat la: 2.17.2020.
- Thomas, R.M. (2003). *Blending Quantitative & Qualitative Research Methods in Theses and Dissertations*. Thousand Oaks: Sage Publications, California.
- Sim, J., Saunders, B., Waterfield, J., & Kingstone, T. (2018). Can sample size in Qualitative research be determined a priori? *International Journal of Social Research Methodology*, 21(5), 619-134. Disponibil online la:

<https://doi.org/10.1080/13645579.2018.1454643>. Consultat la: 28.07.2020.

- Vasileiou, K., Barnett, J., Thorpe, S., & Young, T. (2018). Characterising and justifying sample size sufficiency in interview-based studies: systematic analysis of qualitative health research over a 15-year period. *BMC Medical Research Methodology*. 2018, 18(148). Disponibil la: <https://doi.org/10.1186/s12874-018-0594-7>. Consultat la: 6.06.2020.
- Weller, S.C., Vickers, B., Bernard, H.R., Blackburn, A.M., Borgatti, S., Gravlee, C., & Johnson, A. (2018). Open-ended interview questions and saturation. *PLus ONE*, 13(6): e0198606. Disponibil online la: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0198606> Consultat la 31.07. 2020.